

Переґуда Євген Вікторович
Яхно Олексій Олександрович
Аксельрод Роман Борисович

Особливості функціонування громадської думки в умовах пандемії

УДК 32.019.5
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-4.11>

Переґуда Євген Вікторович
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук
і права
Київського національного університету
будівництва і архітектури
пр. Повітрофлотський, 31, Київ, Україна

Яхно Олексій Олександрович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету
будівництва і архітектури
пр. Повітрофлотський, 31, Київ, Україна

Аксельрод Роман Борисович
кандидат політичних наук, заслужений
працівник сфери послуг України,
проректор з навчальної роботи
та регіонального розвитку
Київського національного університету
будівництва і архітектури
пр. Повітрофлотський, 31, Київ, Україна

Пандемія COVID-19 призведе до суттєвих змін у розвитку суспільно-політичних відносин. Після послаблення карантину в більшості країн відбувся сплеск захворюваності. Міністерство охорони здоров'я України звинувачує у цьому легковажність українців. Але постає проблема, чи справді це так, а також чому влада не враховувала цей чинник.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей формування та інтерпретації громадської думки щодо пандемії та політики держави щодо її подолання як чинника впливу на цю політику.

При обранні теоретичної бази дослідження ми виходили з нееклектичного поєднання неонституціоналізму та історико-культурного підходу. Специфіка дослідження зумовила також використання таких методів, як соціологічний, порівняльний тощо. Основною джерельною базою є дані опитувань громадської думки. Але у дослідженнях на тему, пов'язану із суспільним явищем, що несе низку нових викликів, проблема інтерпретації даних стає складним завданням.

Соопитування свідчать про «серйозне» ставлення українців до проблем пандемії та карантину. Проте проаналізовані дані дають змогу висунути гіпотезу про розходження між розумінням пандемічних загроз елітою органів державної влади та більшістю пересічних громадян. Якщо перші при оцінці цих загроз керуються переважно статистикою захворюваності, смертності, то други демонструють розуміння ширшої палітри загроз. Їх турбують не лише здоров'я як таке, а конкретні проблеми, від стану яких залежить здоров'язбереження, зокрема вплив пандемії та карантину на рівень їх матеріального добробуту, загроза втрати роботи та, відповідно, джерела доходів, ізоляції від спілкування з іншими громадянами, проблеми розвитку системи охорони здоров'я та ціни медичних послуг тощо. При цьому критичне ставлення громадян зумовлене сучасним станом функціонування державних інститутів, зокрема інститутів економічної політики, системи охорони здоров'я тощо. Цілі інституційні комплекси, відповідальні за протидію наслідкам пандемії у різних сферах, демонструють невисоку ефективність. Це призводить до високого рівня недовіри до політики у сфері протидії та подолання пандемії.

Ключові слова: пандемія, карантин, соціологічне опитування, громадська думка, інститут, довіра, добробут.

Вступ. Соціально-політичні аспекти пандемії COVID-19 – актуальна дослідницька проблема. Пандемія призведе до змін у розвитку суспільних відносин як у міжнародному масштабі, так й на внутрішньополітичній арені країн. Одним із таких аспектів пандемії є формування культури громадян у контексті розробки та реалізації політики з протидії та подолання пандемії. Прикладом є ситуація в різних країнах після послаблення карантинних обмежень. Відбувся новий сплеск захворюваності. Зокрема, це стосується України. Міністерство охорони здоров'я звинувачує у зростанні захворюваності легковажність українців. Натомість Президент України під час поїздки до Бахмуту зробив протилежний висновок – про відповідальність громадян щодо дотримання карантинних обмежень. Емпіричні спостереження свідчать, що порушення карантину існують. Це неносіння або неправильне носіння масок, недотримання фізичної дистанції, перевезення громадян громадським транспортом не лише на місцях для сидіння тощо. Відтак постають кілька проблем – чи дійсно громадяни легковажні у ставленні до пандемії, а також чому влада не враховує цей чинник при формуванні державної політики.

Основними напрямками досліджень пандемії як чинника політичного розвитку є аналіз явища біо-політики, перспектив «посткоронавірусного світу» (Ф. Фуко, А. Соміт, М. Мінаков, О. Полегкий, П. Пресьядо, П. Сотіріс, І. Владленова та ін.), кореляції між ефективністю подолання пандемії та типологією політичних режимів (Ф. Фукуяма, Ш. Берман, К. Уолкер), впливу пандемії на міжнародні відносини (М. Заксер, І. Крастев, Р. Меллі, С. Патрік, О. Александров, А. Веселовський, О. Шевчук), на вибори (Г. Яворська), на політичний радикалізм (Ю. Ебнер, Ф. Легрен, Н. Урбінаті), гендерну політику (Н. Потарська), вивчення політичних аспектів тілесності (Дж. Батлер, І. Ешхайм, І. Коваленко, Ю. Мелякова, С. Місержи). Взяти участь у розробці деяких цих напрямів й автори цієї статті [24].

Але для статті мало особливе значення вивчення ще двох аспектів. По-перше, соціально-економічної політики в умовах пандемії. П. Хол та Р. Тейлор прогнозують, що пандемія поглибить соціальну прірву [38]. Д. Родрік та С. Станчева, акцентуючи на економічній незахищеності та соціальній нерівності, вважають, що нова стратегія має «відмовитись від традиційного поділку

політики сприяння економічного зростання та соціальної політики. Прискорення економічного зростання потребує поширення нових технологій та виробничих можливостей серед малих компаній та серед широких сегментів робітничої сили. Вони не повинні використовуватися лише ...елітою» [39]. Д. Родрік зазначає, що «відхід від ринкового фундаменталізму» має прийняти «інклюзивну форму з акцентом на зеленій економіці, пристойних робочих місцях та відродженні середнього класу», а також що «експортно-орієнтована індустріалізація ...явно видихається» [40]. Важливими були не лише теоретичні обґрунтування, а й досвід країн. Так, попри відмову від жорсткого карантину, Швецію теж охопила економічна криза, безробіття зросло до 8,2%, прогнозується його зростання до 17% [22].

Також важливими були дослідження засад біополітичного впливу на політичну свідомість. С. Костюков стверджує, що «вплив ...політико-владних структур відносно маси виявляє себе в трансформації ціннісної ієрархії, модернізуючи, корегуючи або знецінюючи традиційно сформовані системи цінностей» [17]. О. Полегкий, розвиваючи ідеї М. Фуко, зазначає, що йдеться про перехід «навіть не до суспільства контролю, а ...самоконтроля», й що самоконтроль стає тотальним і його неможливо позбутися [25]. Водночас одним із недоліків досліджень є дефіцит аналізу впливу громадської думки на формування політики в умовах пандемії.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей формування та інтерпретації громадської думки щодо пандемії та політики держави щодо її подолання як чинника впливу на цю політику.

Методи. Ми прагнемо нееклектичного поєднання неонституціоналізму та історико-культурного підходу. Згідно з першим, інститути формують інтереси акторів. Але на це впливає й ментальність населення, що теж втілюється у діяльність інститутів. Специфіка дослідження зумовила використання таких методів як соціологічний, порівняльний тощо. Джерельною базою є опитування громадської думки. При цьому дані опитувань можуть інтерпретуватися по-різному. При вивченні суспільного явища, що несе нові виклики, має місце висока ймовірність різних інтерпретацій самих запитань. Е. Ноель-Нойман з посиланням на У. Ліпмана вказувала: «Сприйняття фактів фільтрується в моральному відношенні через селективний погляд, що спрямовується стереотипами» [23, с. 247]. Проблема інтерпретації в багатьох випадках складна й для самих соціологів, коли йдеться про інтерпретацію отриманих відповідей. Про види різотлумачень запитань, зокрема, залежність інтерпретацій від політичної, класової та іншої диференціації, писав П. Бурдьйо [8, с. 169]. У цьому разі не виключена помилка, що полягає або у невірному визначеному об'єкті вимірю-

вання, або у неточності із визначенням та вимірюваним значенням.

Результати. Соцопитування свідчать про «серйозне» ставлення українців до пандемії, їх розуміння карантинних обмежень. Так, за даними березневого опитування «Рейтингу», 80% підтримували рішення уряду про продовження карантину (на той час до 24 квітня) [26]. Причому 71% громадян не заперечував проти обмеження в'їзду/виїзду в окремі міста та області, 65% були не проти обмеження руху транспортних засобів та їх огляду, 58% – не проти навіть можливої комендантської години.

У квітні «Рейтинг» досліджував ставлення киян до карантину. 92% респондентів підтримували обов'язкове носіння масок у громадських місцях, 71% – рішення про закриття метро, 65% не заперечували проти обмеження відвідування парків, лісо-смуг, прибережних зон [28].

За даними Київського міжнародного інституту соціології (KMIC), 79% були готові до подовження карантину на період до 1 місяця, 70% – до 2 місяців, 65% – до 3, а 59% погоджувались на стільки, скільки потрібно [7].

Цікавими є й результати дослідження GfK, згідно з яким в Україні лише 36% вважали, що серйозність коронавірусу є перебільшеною, тоді як серед італійців таких було більше половини (56%) населення [36].

У червні чергове опитування KMIC засвідчило, що 63% українців вважали, що Україна ще не вপরалася з пандемією [35].

Отже, опитування не свідчать про легковажність українців. Тоді чому масовими стали порушення карантинних обмежень? Можливо, під загрозами пандемії влада та громадяни розуміли різне? Звернемо увагу на проблеми соціально-економічних відносин в час карантину.

Криза в економіці почалась ще всередині 2019 р., а останні місяці 2019 р. та січень-лютий 2020 р. характеризувалися падінням виробництва. Карантин загострив проблему. Усі впливові структури прогнозували падіння ВВП України у поточному році – від 3,5% за оцінками Світового банку [4] до 8,2% – представництва МВФ [18]. Найбільших втрат зазнали транспорт, індустрія туризму, розваг, індивідуальних послуг, оренди нерухомості. Вкрай негативно позначився карантин на кав'ярно-ресторанному бізнесі та секторі ритейлу. На початок травня 55% ритейлерів закрили усі локації, 38% розвивали онлайн-канали збуту, але онлайн-замовлення покривали лише 20% витрат [11]. Сильно позначився на Україні, орієнтованій на зовнішні ринки, розрив міжнародних зв'язків. Зовнішня торгівля товарами у січні-травні знизилась на 10% порівняно з аналогічним періодом 2019 р. [29].

Навіть той бізнес, якому вдалось зберегтись, різко втратив прибутки. Причому, якщо в малому

і середньому бізнесі доходи зменшились на 25–50%, то великого – на 10–25% [10]. За даними Американської торгівельної палати в Україні у 64% компаній спостерігалось зниження доходів, й лише у 5% – їх підвищення. 49% компаній планували зменшити інвестиції в Україну [14].

Після пом'якшення карантину економічна динаміка покращилась, але не настільки суттєво, щоб компенсувати втрати від жорсткого карантину. За даними травневого дослідження Європейської Бізнес-Асоціації, щоб досягти докарантинного рівня розвитку, 20% підприємствам знадобиться 6 місяців, 39% – близько року, 17% – 2 роки, а 7% – понад 2 років [2].

Влада здійснювала кроки для стимулювання економіки. Була фактично відтермінована сплата єдиного внеску, скасовані на час карантину штрафи за несплату низки податків. Уряд ухвалив програму заходів з відновлення бізнесу. На те саме було спрямовано й ухвалену ще раніше програму «Доступні кредити 5-7-9%», а також програму «Велике будівництво». Проте ефективність цих кроків не є беззаперечною. Так, за інформацією Фонду розвитку підприємництва, який адмініструє програму «Доступні кредити», на 10 червня банки-партнери програми з 3500 пакетів документів для участі в програмі видали лише 605 кредитів на суму 381,0 млн. гривень [20].

Ще одним чинником впливу економіки на громадську думку щодо карантину була нерівноправність економічних суб'єктів. Попри заборону, продовжували працювати деякі великі суб'єкти, наближені до владних структур. На думку експертів, це «вбивало довіру до влади», а без неї карантин працював «не так, як міг би й мусив» [13]. Не дивно, що під час червневих перевірок суб'єктів господарювання Держпродспоживслужбою порушення протиепідемічних норм виявили на чверті підприємств [5].

Негативний вплив пандемії на економіку визначав й динаміку соціальної сфери. За прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.Птухи, у 2020 р. рівень бідності в Україні збільшиться до 45%, або на 6,5% вище 2019 р. [19]. На думку представництва МВФ, прогноз падіння ВВП пояснюється слабким запасом накопичень українських домогосподарств та обмеженою фіскальною підтримкою економіки [18].

Згідно з квітневим опитуванням Kantar online TRACK, понад половини опитаних мали зміни в робочому графіку чи оплаті праці: 15% перебували у неоплачуваній відпустці, зарплата 5% зменшилась при тому самому обсязі роботи, 13% перейшли на неповну зайнятність, а 8% звільнили [33].

Особливо великою є проблема безробіття. За даними Держслужби зайнятості, з березня по червень робочі місця офіційно втратили 249 тис. осіб, або на 80% більше аналогічного періоду 2019 р.

[21]. А у липні з'явилися оціночні дані по прихованому безробіттю. Це співробітники, переведені у неоплачувану відпустку або на часткову зайнятність. Їх загальна кількість в Україні була оцінена у 3,1 млн., або 17% робочої сили [12].

У період карантину впровадили допомогу з часткового безробіття. Проте, враховуючи розміри неформальної зайнятості (за даними Держстату, у 1-му кв. з числа неформально зайнятих працювали за наймом 1,5 млн. осіб, не за наймом – 1,9 млн. [15]), цією допомогою не могла скористатися значна кількість працюючих. Крім того, ця допомога не вирішувала усіх проблем. Як говорилося на конференції «Ринок праці та монетарна політика» нацбанків України та Польщі, в якій брали участь фінансисти та економісти США, Канади та ЄС, звільнення «впливає не лише на сьогоднішні доходи людини, а й на її подальші доходи впродовж життя. Дохід упродовж життя людини, яка втратила роботу, може бути нижчим на 30%. Навіть після 10-20 років після звільнення людина може отримувати дохід на 10% нижчий від доходу працівників, які не були звільнені» [1].

Ще один удар по добробуту здійснено у сфері грошових переказів. Для багатьох це суттєве джерело добробуту. Нині це джерело зменшилось. Так, у квітні трудові мігранти переказали в Україну 826 млн. доларів США, що на 13,2% менше квітня 2019 р. та на 20,3% – лютого 2020 р. [9]. Причому це зменшення лише на перший погляд пов'язане з карантинном у відповідних країнах. Не треба ігнорувати прагнення уряду України під контроль «заробітчанство», що проявлялось у відносинах, зокрема, з Фінляндією.

Підсумуємо даними порівняльного опитування КМІС. У квітні тих, хто міг придбати дорогі речі, включно телевізор чи холодильник, було 20,5%, а у червні – 12%. З 30% до 36% зросла частка громадян, які спроможні відкласти гроші, але не здатні дозволити купівлю телевізора або холодильника, з 34% до 37% – громадян з низьким рівнем добробуту, яким вистачає коштів на їжу, але купувати одяг їм складно. Абсолютна бідність – тобто частка тих, кому не вистачає грошей на їжу – зросла з 11,5% до 12,1%. Соціологи констатували зниження добробуту значної кількості населення, але поки відсутній перехід до абсолютної бідності [16].

Не можемо не звернути увагу ще на одне. У часи карантину зріс попит на деякі професії, включно робітників для роботи з інструментами, кур'єрів тощо. Збільшується й попит на фрілансерів. Проте тут треба врахувати ступінь готовності населення до цього. Й це стосується не лише України, а й розвинутих країн. Один із топ-менеджерів України П. Чернишов вважає, що «усі люди поділяються на дві групи: ті, хто може працювати віддалено, і ті, хто – ні. У США перша група – це максимум 37% працюючого населення (так підраховували вчені

з Гарварду). Але існують ще працівники сфери послуг. Майже ніхто з них не може працювати віддалено. ...Майже всі, кому професія допомагає працювати віддалено, є добре оплачуваними» [37]. Отже, зростання попиту на фріланс больно б'є по найменш заможнім.

А тепер повернемося до соціопитувань щодо ставлення українців до пандемії, але вже в контексті його якості. За даними березневого опитування «Рейтингу», 60% громадян за умови припинення отримання доходів мали заощадження менше, ніж на місяць, 16% – до 2 місяців, 7% – до 3, 6% – до півроку, 3% – до року й більше. Понад двох третин були схвильовані через те, що не могли придбати необхідних ліків, 52% – необхідних продуктів [3].

За підсумками квітневого дослідження експерти Європейської Бізнес-Асоціації робили висновок, що в контексті пандемії українців більше лякає безгрошів'я, ніж сама захворюваність [31].

Червнєве дослідження Українського інституту соціальних досліджень ім. А. Яременка виявило, що невдоволені рівнем життя 95% громадян. Але це кумулятивний показник. Його структура була такою: питання безробіття та працевлаштування хвилювали 32%, війна на Донбасі та повернення Криму – 28%, економічна криза – 27%, питання пандемії, карантину та медичної реформи – по 22%. Питанням корупції опікувалися 14% громадян [30].

Ставлення українців до пандемії, дотримання правил карантину не обмежується питаннями добробуту, працевлаштування тощо. Недовіру громадян викликає й функціонування інших інститутів. Так, за даними червневого дослідження Active Group, 21,4% відзначали, що з початком карантину ситуація в системі охорони здоров'я значно погіршилась, 28,4% – що вона погіршилась певною мірою, й лише 25,9% – що вона поліпшилась [34]. Але наведених фактів достатньо для висновку, що пересічні громадяни ставлення до пандемії не обмежують статистикою захворюваності, що вони його формують залежно від впливу пандемії на ширше коло соціальних проблем та здатності влади їх вирішувати.

Попри наведені дані про те, що на початку карантину понад половини громадян суб'єктивно були готові терпіти карантин скільки завгодно, в цьому питанні є об'єктивні обмеження. Так, згаданий П. Чернишов вважає, що «у демократичних країнах неможливо протримати людей під замком більше трьох місяців, вони збунтуються і все одно вийдуть на вулицю. Так, є чимало держав, де таке можливо, хоча я вважаю, що порожній холодильник рано чи пізно переможе навіть страх заразитися» [37]. Звідси він рекомендує: «Замикайте одних і випускайте інших. Тим, хто залишається вдома, допомагайте грошима, доставкою їжі і спілкуванням через відео з психологами. Тим, кого випустили, не дозволяйте зустрічатися занадто

великими групами. ...Зрозуміло, ті, хто хоче сидіти на карантині і мають таку можливість – це їх право. І найголовніше: тестуйте якомога більше та ізолюйте хворих, а також їхні контакти [37].

Тобто йдеться фактично про здатність влади розробити адекватну стратегію й тактику політики протидії пандемії та контролювати її реалізацію, зокрема дотримання правил карантину. Наприклад, станом на 20 липня в суди правоохоронці передали 19,4 тис. протоколів про порушення правил карантину, суди розглянули 8,6 тис. протоколів й наклали штрафи у 874 випадках. Тобто задовольнялися близько 5% позовів [27]. Але проблема не лише у неспроможності судової системи. Іншого неможливо було чекати від встановлення штрафу в 17 тис. гривень, тобто вище за середню зарплату.

Тому влада та її дії у боротьбі з пандемією не викликають довіри у громадян. Хоча під час травневого опитування КМІС 51% респондентів підтримали думку про те, що влада успішно протидіяла пандемії та лише 41% мали протилежну думку, коли йшлося про конкретні проблеми протидії, ситуація була гірше. Так, дії влади із забезпечення лікарень достатньою кількістю тестів успішними вважали 16%, неуспішними – 60%, засобами індивідуального захисту – відповідно 19% та 61%, а відносно протидії пов'язаним з пандемією економічним складнощам – 23% та 62% [6].

Наприкінці зазначимо, що нереалізація вказаних рекомендацій з часом здатна призвести до значної деформації суспільної свідомості у невідгідному для влади річчці. Наведемо результати ще одного опитування КМІС. Як було сказано, на початку карантину більшість громадян не вважали загрозу пандемії перебільшеною. Натомість на початку червня під час опитування щодо джерел пандемії були висловлені дуже цікаві думки. 37% обрали варіант, що коронавірус був «спеціально розроблений та навмисно поширений для зменшення населення та/або нанесення шкоди окремим країнам», 29% – що його «зроблено штучно в лабораторії, але його розповсюдження у світі було випадковим». Вибрали варіант, що коронавірус з'явився природним шляхом і потім поширився на увесь світ, лише 18% [32].

Висновки. Наведені факти дають змогу стверджувати, що теза МОЗ щодо легковажності українців у ставленні до пандемії та карантинних обмежень не зовсім адекватно віддзеркалює ситуацію. Більше того, ми можемо висунути гіпотезу про розрив між розумінням пандемічних загроз елітою органів влади, з одного боку, та більшістю громадян – з іншого. Перші при оцінці загроз керуються переважно статистикою захворюваності, смертності тощо.

Пересічні ж громадяни оцінюють ситуацію не завжди однозначно, а стани панічності не можуть

бути постійними. В цьому разі за відсутності вакцин із гарантованим забезпеченням необхідними ліками та рецептур здолання вірусу як в масштабах країни, так й окремих регіонів та населених пунктів, не кажучи про окремих громадян, для значної частини населення пріоритетність та шляхи вирішення життєво важливих питань формуються на власний розсуд або з урахуванням думок найближчого соціального оточення. Інакше кажучи, українців турбують не «абстрактне» здоров'я, а конкретні передумови його збереження – доходи, працевлаштування/безробіття, соціальне спілкування, стан системи охорони здоров'я, доступність медичних послуг тощо.

До цього також спонукають сучасний стан функціонування державних інститутів, зокрема інститутів економічної політики, системи охорони здоров'я. Цілі інституційні комплекси не готові протистояти новим викликам. Основні інститути, на які покладені функції з протидії таким викликам, демонструють малоефективну роботу, а, відтак не відзначаються високою довірою серед громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. 5 основних висновків про безробіття, міграцію та коронакризу: підсумки Щорічної дослідницької конференції. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/5-osnovnih-visnovkiv-pro-bezrobittya-migratsiyu-ta-koronakrizu-pidsumki-schorichnoyi-doslidnitskoyi-konferentsiyi> (дата звернення: 12.08.2020).
2. 60% компаний понадобится до года на восстановление после карантина. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/141735-60-kompaniy-ponadobitsya-do-goda-na-vosstanovlenie-posle-karantina> (дата звернення: 11.08.2020).
3. 60% українців мають заощаджень лише на місяць. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/1/7246048/> (дата звернення: 12.08.2020).
4. Беркаль М. Всемирный банк оценил влияние коронавируса на украинскую экономику. URL: <https://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/vsemirnyj-bank-dal-prohnozy-po-padeniju-ukrainskoj-ekonomiki-iz-za-koronavirusa-3891967> (дата звернення: 12.08.2020).
5. Беркаль М. Каждое четвертое предприятие нарушает противоэпидемические нормы, – министр. URL: <https://ubr.ua/ukraine-and-world/society/kazhdoe-chetvertoe-predpriyatje-narushaet-protivoepidemicheskie-normy-ljashko-3894038> (дата звернення: 10.08.2020).
6. Більшість українців вважає, що влада успішно протидіє епідемії корона вірусу. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/20/7252400/> (дата звернення: 08.08.2020).
7. Большинство украинцев согласны соблюдать карантин неограниченное время. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/141003-bolshinstvo-ukraintsev-soglasny-soblyudat-karantin-neogranichennoe-vremya> (дата звернення: 12.08.2020).
8. Бурдые П. Социология политики. Москва : Socio-Logos, 1993. 336 с.
9. Бутурлим Е. Карантин ударил по денежным переводам заработчан. URL: <https://ubr.ua/labor-market/work-in-figures/v-uslovijakh-karantina-ukrainskie-zarobitchane-sokratili-obemy-denezhnykh-perevodov-3893802> (дата звернення: 11.08.2020).
10. В Украине во время карантина закрылась почти треть предприятий. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/248606-v-ukraine-vo-vremya-karantina-zakrylas-pochti.html> (дата звернення: 14.08.2020).
11. Вергун Д. На время карантина в Украине закрылось более половины ритейлеров. URL: <https://ubr.ua/market/trade/na-vremja-karantina-v-ukraine-zakrylos-bolee-poloviny-ritejlerov-3892819> (дата звернення: 10.08.2020).
12. Вторая волна коронавируса похоронит рынок труда в Украине. URL: <https://www.minprom.ua/news/263106.html> (дата звернення: 14.08.2020).
13. Голобуцкий А. Власть балансирует между страхом получить новую вспышку карантина – и социальную вспышку через какое-то время. URL: <https://comments.ua/opinionto/2033-vlast-balansiruet-mezhdu-strahom-poluchit-novuyu-vspyshku-karantina-i-social-nuyu-vspyshku-cherez-kakoe-to-vremya.html> (дата звернення: 07.08.2020).
14. Две трети компаний отмечают снижение доходов из-за коронавируса. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142129-dve-treti-kompanij-otmechayut-snizhenie-dokhodov-iz-za-koronavirusa> (дата звернення: 10.08.2020).
15. Каждый пятый украинец работает без трудовой книжки. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/252020-kazhdyj-pyatyj-ryatuj-ukraintsev-rabotaet-bez-trudovoj.html> (дата звернення: 12.08.2020).
16. Карантин ухудшил благосостояние украинцев – опрос. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4247115-karantyn-ukhudshyl-blahosostoianye-ukraintsev-opros> (дата звернення: 11.08.2020).
17. Косточков С.А. Биополитичний характер впливу владних структур на маси: філософсько-антропологічний контекст. *Гілея*. Випуск 155 (№ 4). С. 163–169.
18. МВФ объясняет пессимистичный прогноз ВВП Украины в 2020 г. нехваткой накопленных домохозяйств и ограниченной фискальной поддержкой. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/251898-mvf-obyasnaet-pessimistichnyj-prognoz-vvp.html> (дата звернення: 09.08.2020).
19. Минсоцполитики ожидает роста бедности в Украине. URL: <https://www.minprom.ua/news/261293.html> (дата звернення: 14.08.2020).
20. Міністр фінансів провів нараду щодо активізації участі держбанків в програмі «Доступні кредити 5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministr_finansiv_proviv_naradu_shchodo_aktivizatsii_uchasti_derzhbankiv_v_programi_dostupni_krediti_5-7-9-2187 (дата звернення: 12.08.2020).
21. Нерабочие места. Сколько украинцев потеряли работу из-за коронакризиса и как они пытаются найти новую. URL: <https://nv.ua/biz/economics/bezrobotica-v-ukraine-skolko-ukraintsev-poteryali-rabotu-i-gde-oni-pytayutsya-trudoustroitsya-novosti-ukrainy-50096279.html> (дата звернення: 10.08.2020).
22. Несмотря на отказ от карантина, Швецию постиг масштабный кризис, Bloomberg.

URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nesmotra-otkaz-karantina-shvetsiyu-postig-1590461021.html> (дата звернення: 07.08.2020).

23. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания. Москва : Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996. 352 с.

24. Перегуда Є.В. Про інституційні рамки біополітики в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Випуск 87. 2020. С. 184–192.

25. Полегкий А. Биополитика коллективного тела и дискурс пандемии. URL: https://politcom.org.ua/biopolitika-kollektivnogo-tela-i-diskurs-pandemii?fbclid=IwAR33_ppXVQqqW2bb-S1rD6ZRsRA8JGKEFADHaQ4kU_SmIBxbTgta7llvfa0 (дата звернення: 07.08.2020).

26. Поперечна Д. Половина українців обмежили вихід з дому під час карантину – дослідження. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/04/1/240430/> (дата звернення: 10.08.2020).

27. Суды оштрафовали только каждого 20-го нарушителя карантина. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/sudy-oshtrafovali-kazhdogo-20-go-narushite-lya-1595427748.html> (дата звернення: 10.08.2020).

28. Третина киян проти заборони на відвідування парків під час карантину. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/13/7247616/> (дата звернення: 11.08.2020).

29. Украина потеряла 10% торговли с другими странами. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrainapoteryala-10-torgovli-drugimi-stranami-1591355938.html> (дата звернення: 06.08.2020).

30. Украинцев больше всего беспокоят низкий уровень жизни и война. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142882-ukraintsev-bolshe-vsego-bespekoyat-nizkiy-uroven-zhizni-i-voyna> (дата звернення: 09.08.2020).

31. Украинцы боятся безденежья больше, чем коронавируса. URL: <https://www.minprom.ua/news/260751.html>. (дата звернення 12.08.2020).

32. Украинцы верят, что коронавирус был специально разработан и умышленно распространен по миру. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142978-ukraintsy-veryat-chto-koronavirus-byt-spetsialno-razrabotan-i-umyshlenno-rasprostranen-po-miru> (дата звернення: 07.08.2020).

33. Украинцы за время карантина потеряли работу и обеднели. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/140960-ukraintsy-za-vremya-karantina-poteryali-rabotu-i-obedneli> (дата звернення: 08.08.2020).

34. Украинцы заметили ухудшение работы системы здравоохранения – опрос. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4243879-ukraintsy-zame-tyly-ukhudshenye-raboty-sistemy-zdravookhraneniya-opros> (дата звернення: 14.08.2020).

35. Українці впевнені, що ситуація з коронавірусом погіршуватиметься. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/29/7257534/> (дата звернення: 12.08.2020).

36. Уровень страха украинцев в начале эпидемии значительно выше, чем был в Италии – новое исследование GfK Ukraine. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/248221-uroven-straha-ukraincev-v-nachale-epidemii.html> (дата звернення: 11.08.2020).

37. Чернишов П. Коронавірус: логіка та факти. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-yak-pravilno->

[viyti-z-karantinu-ostanni-novini-50086387.html?utm_campaign=Dailypaywukr&utm_content=807927186&utm_medium=Dailypay&utm_source=email](https://www.rbc.ua/rus/news/nesmotra-otkaz-karantina-shvetsiyu-postig-1590461021.html?utm_campaign=Dailypaywukr&utm_content=807927186&utm_medium=Dailypay&utm_source=email) (дата звернення: 09.08.2020).

38. Hall P., Taylor R. Pandemic deepens social and political cleavages. URL: <https://www.socialeurope.eu/pandemic-deepens-social-and-political-cleavages> (дата звернення: 12.08.2020).

39. Rodrik D., Stantcheva S. The Post-Pandemic Social Contract. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/new-social-contract-must-target-good-job-creation-by-dani-rodrik-and-stefanie-stantcheva-2020-06?barrier=accesspaylog> (дата звернення: 10.08.2020).

40. Rodrik D. Making the Best of a Post-Pandemic World. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/three-trends-shaping-post-pandemic-global-economy-by-dani-rodrik-2020-05> (дата звернення: 09.08.2020).

REFERENCES:

1. 5 osnovnykh vysnovkiv pro bezrobittia, migratsiiu ta koronakryzu: pidsumki Shchorichnoi doslidnitskoï konferentsii [5 main conclusions about unemployment, migration and COVID-19 crisis: results of the Annual research conference]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/5-osnovnih-visnovkiv-pro-bezrobittya-migratsiyu-ta-koronakryzu-pidsumki-schorichnoyi-doslidnitskoyi-konferentsiyi> [In Ukrainian].

2. 60% kompanii ponadobitsia do goda na vosstanovlenie posle karantina. [It will take up to a year for 60% companies to recover from quarantine]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/141735-60-kompaniy-ponadobitsya-do-goda-na-vosstanovlenie-posle-karantina> [In Russian].

3. 60% ukraintsv maiut' zaoshchadzen' lyshe na misiats [60% of Ukrainians have savings for only a month]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/1/7246048/> [In Ukrainian].

4. Berkal', M. (2020) Vsemirnyy bank otsenil vliianie koronavirusa na ukrainskuiu ekonomiku [The World Bank assessed the impact of the coronavirus on the Ukrainian economy]. URL: <https://ubr.ua/finances/macro-economics-ukraine/vsemirnyj-bank-dal-prohnozy-po-padeniju-ukrainskoj-ekonomiki-iz-za-koronavirusa-3891967> [In Russian].

5. Berkal', M. (2020) Kazhdoe chetvertoe predpriatie narushaet protivoepidemicheskie normy, – ministr [Every fourth enterprise violates anti-epidemic norms-minister.]. URL: <https://ubr.ua/ukraine-and-world/society/kazhdoe-chetvertoe-predpriatie-narushaet-protivoepidemicheskie-normy-ljashko-3894038> [In Russian].

6. Bilshist ukraintsv vvazhaie, shcho vlada uspishno protidiiie epidemii koronavirusu [Most Ukrainians believe that the government is successfully opposing the coronavirus epidemic]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/20/7252400/> [In Ukrainian].

7. Bolshinstvo ukraintsev soglasny sobliudat karantin neogranichennoe vremia [Most Ukrainians agree to quarantine for an unlimited time]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/141003-bolshinstvo-ukraintsev-soglasny-soblyudat-karantin-neogranichennoe-vremya> [In Russian].

8. Bourdieu, P. (1993) *Sotsiologiya politiki* [Sociology of Politics]. M.: Socio-Logos, 336 p. [In Russian].
9. Buturlim, E. (2020) Karantin udaril po denezhnym perevodam zarobitchan [Quarantine hit the remittances of workers]. URL: <https://ubr.ua/labor-market/work-in-figures/v-uslovijakh-karantina-ukrainskie-zarobitchane-sokratili-obemy-denezhnykh-perevodov-3893802> [In Russian].
10. V Ukraine vo vremia karantina zakrylas' pochti tret' predpriatij [Almost a third part of enterprises in Ukraine were closed during quarantine]. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/248606-v-ukraine-vo-vremya-karantina-zakrylas-pochti.html> [In Russian].
11. Vergun, D. (2020) Na vremia karantina v Ukraine zakrylos' bolee poloviny ritejlerov [More than half of retailers have been closed during quarantine in Ukraine]. URL: <https://ubr.ua/market/trade/na-vremja-karantina-v-ukraine-zakrylos-bolee-poloviny-ritejlerov-3892819> [In Russian].
12. Vtoraia volna koronavirusa pokhoronit rynek truda v Ukraine [The second wave of coronavirus will bury the labour market in Ukraine]. URL: <https://www.minprom.ua/news/263106.html> [In Russian].
13. Golobutskyi, A. (2020) Vlast' balansiruet mezhdru strakhom poluchit' novuiu vspyshku karantina – i sotsial'nuu vspyshku cherez kakoye-to vremya [Authorities are balancing between the fear of getting a new outbreak of quarantine - and a social explosion in short terms]. URL: <https://comments.ua/opinion/2033-vlast-balansiruet-mezhdru-strahom-poluchit-novuyu-vspyshku-karantina-i-social-nuyu-vspyshku-cherez-kakoe-to-vremya.html> [In Russian].
14. Dve treti kompanii otmechali snizhenie dokhodov iz-za koronavirusa [Two-thirds of companies report a decrease in revenues due to coronavirus]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142129-dve-treti-kompanii-otmechali-snizhenie-dokhodov-iz-za-koronavirusa> [In Russian].
15. Kazhdyi piatyi ukrainets rabotaet bez trudovoi knizhki [Every fifth Ukrainian works without a work book]. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/252020-kazhdyj-pyatyj-ukraintsev-rabotaet-bez-trudovoj.html> [In Russian].
16. Karantin ukhudshil blagosostoianie ukrainsev – opros [Quarantine worsened the welfare of Ukrainians – survey]. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4247115-karantyn-ukhudshyl-blahosostoianye-ukraintsev-opros> [In Russian].
17. Kostichkov, C. (2020) Biopolitichnii kharakter vplivu vladnykh struktur na masy: filosofsko-antropologichnii kontekst [Biopolitical character of the impact of power structures on the masses: philosophical and anthropological context]. *Gileya*, 155 (No 4): 163–169 [In Ukrainian].
18. MVF ob'iasniaet pessimistichnyi prognoz VVP Ukrainy v 2020g nekhvatkoi nakoplenii domokhozyaistva i ogranichennoi fiskal'noi podderzhki [IMF explains pessimistic forecast of Ukraine's GDP in 2020 by lack of household savings and limited fiscal support]. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/251898-mvf-obyasnyaet-pessimistichnyj-prognoz-vvp.html> [In Russian].
19. Minsotspolitiki ozhidaet rosta bednosti v Ukraine [Ministry of Social Policy expects an increase in poverty in Ukraine]. URL: <https://www.minprom.ua/news/261293.html> [In Russian].
20. Ministr finansiv proviv naradu shchodo aktyvizatsii uchasti derzhbankiv v programi *Dostupni kredyty* [Minister of Finance held a meeting on enhancing the participation of state banks in the program *Affordable loans 5-7-9%*]. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministr_finansiv_proviv_naradu_shchodo_aktivizatsii_uchasti_derzhbankiv_v_programi_dostupni_krediti_5-7-9-2187 [In Ukrainian].
21. Nerabochie mesta. Skol'ko ukrainsev poteriali rabotu iz-za koronakrizisa i kak oni pytaiutsia naiti novuiu [Non-working places. How many Ukrainians have lost their jobs because of coronavirus crisis and how they are trying to find a new one]. URL: <https://nv.ua/biz/economics/bezrobotica-v-ukraine-skolko-ukraintsev-poteryali-rabotu-i-gde-oni-pytayutsya-trudoustroitsya-novosti-ukrainy-50096279.html> [In Russian].
22. Nesmotria na otkaz ot karantina, Shvetsiiu postig masshtabnyi krizis - Bloomberg [Despite the refusal of Quarantine, Sweden has suffered of large-scale crisis, – Bloomberg]. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nesmotria-otkaz-karantina-shvetsiiu-postig-1590461021.html> [In Russian].
23. Noel-Neumann, E. (1996) *Obshchestvennoe mnenie. Otkrytie spirali molchaniia* [Public opinion. Opening a spiral of silence]. Moscow: Progress-Academy, Ves Mir. 352 p. [In Russian].
24. Pereguda, Y. (2020) Pro institutsiini ramky biopolitiki v Ukraini [About Institutional Frameworks of Biopolitics in Ukraine]. *Derzhava i pravo. Yuridichni i politichni nauki*, 87: 184–192 [In Ukrainian].
25. Polehkyi, A. (2020) Biopolitika kollektivnogo tela i diskurspandemii [Collective body biopolitics and pandemic discourse]. URL: https://politcom.org.ua/biopolitika-kollektivnogo-tela-i-diskurs-pandemii?fbclid=IwAR33_ppXVQqqW2bb-S1rD6ZRsRA8JGKEFADHaQ4kU_SmlBxbTgta7llvfao [In Ukrainian].
26. Poperechna, D. (2020) Polovyna ukraintsiv obmezhyly vykhid z domu pid chas karantynu – doslidzhennia [Half of Ukrainians restricted leaving the own house during quarantine – research]. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2020/04/1/240430/> [In Ukrainian].
27. Sudy oshtrafovali tol'ko kazhdogo 20-go narushitelja karantina [The courts have fined only every 20th quarantine violator]. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/sudy-oshtrafovali-kazhdogo-20-go-narushitelja-1595427748.html> [In Russian].
28. Tretyna kyian proty zaborony na vidviduvannia parkiv pid chas karantynu [One third of Kyiv residents are against the ban on visiting parks during quarantine]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/13/7247616/> [In Ukrainian].
29. Ukraina poterala 10% trgovli s drugimi stranami [Ukraine has lost 10% of trade with other countries]. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukraina-poterala-10-torgovli-drugimi-stranami-1591355938.html> [In Russian].
30. Ukrainsev bol'she vsego bespokoiat nizkii uroven' zhizni i voina [Ukrainians are most concerned of low standards of life and of war]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142882-ukraintsev-bolshe-vsego-bespokoyat-nizkiy-uroven-zhizni-i-voyna> [In Russian].
31. Ukrainsy boiatsia bezdenezh'ia bol'she, chem koronavirusa [Ukrainians are more afraid a lack of

money than coronavirus]. URL: <https://www.minprom.ua/news/260751.html> [In Russian].

32. Ukraintsy veriat, chto koronavirus byl spetsial'no razrobotan i umyshlenno rasprostranen po miru [Ukrainians believe that the coronavirus was specially developed and deliberately spread around the world]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/142978-ukraintsy-veryat-chto-koronavirus-byl-spetsialno-razrobotan-i-umyshlenno-rasprostranen-po-miru> [In Russian].

33. Ukraintsy za vremena karantina poteriali rabotu i obedneli [During the quarantine, Ukrainians lost their jobs and became poorer]. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/140960-ukraintsy-za-vremya-karantina-poteriali-rabotu-i-obedneli> [In Russian].

34. Ukraintsy zametilili ukhudshenie raboty sistemy zdavookhraneniia – opros [Ukrainians notice the deterioration of the health care system – survey]. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4243879-ukraintsy-zametyly-ukhudsheniye-raboty-sistemy-zdavookhraneniia-opros> [In Russian].

35. Ukrayintsi vpevneni, shcho situatsiia z koronavirusom pohirshuvatymet'sia [Ukrainians are confident that the situation with the coronavirus will become worse]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/29/7257534/> [In Ukrainian].

36. Uroven' strakha ukrainsev v nachale epidemii znachitel'no vyshe, chem byl v Italii – novoe issledovanie

[The level of fear of Ukrainians at the beginning of the epidemic is significantly higher than in Italy - new study]. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/248221-uroven-strakha-ukraincev-v-nachale-yepidemii.html> [In Russian].

37. Chernyshov, P. (2020) Koronavirus: lohika ta fakty [Coronavirus: logic and facts]. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-yak-pravilno-viyti-z-karantynu-ostanni-novini-50086387.html?utm_campaign=DailyPayWukr&utm_content=807927186&utm_medium=DailyPay&utm_source=email [In Russian].

38. Hall, P., Taylor, R. (2020) Pandemic deepens social and political cleavages. URL: <https://www.socialeurope.eu/pandemic-deepens-social-and-political-cleavages> (дата звернення: 12.08.2020).

39. Rodrik, D., Stantcheva, S. (2020) The Post-Pandemic Social Contract. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/new-social-contract-must-target-good-job-creation-by-dani-rodrik-and-stefanie-stantcheva-2020-06?barrier=accesspaylog> (дата звернення: 10.08.2020).

40. Rodrik, D. (2020) Making the Best of a Post-Pandemic World. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/three-trends-shaping-post-pandemic-global-economy-by-dani-rodrik-2020-05> (дата звернення: 09.08.2020).

Peculiarities of the functioning of public opinion in a pandemic

Perehuda Yevhen Viktorovych

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department
of Political Sciences and Law
Kyiv National University
of Construction and Architecture
Povitroflotsky ave., 31, Kyiv, Ukraine

Yakhno Oleksii Oleksandrovych

Candidate of Political Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Political Sciences and Law
Kyiv National University
of Construction and Architecture
Povitroflotsky ave., 31, Kyiv, Ukraine

Akselrod Roman Borysovych

Candidate of Political Sciences, Honored
Worker of the Service Sector of Ukraine,
Vice-Rector for Academic Affairs
and Regional Development
Kyiv National University
of Construction and Architecture
Povitroflotsky ave., 31, Kyiv, Ukraine

The COVID-19 pandemic will lead to significant changes in the development of socio-political relations. After the weakening of quarantine there was an outbreak of morbidity in most countries. The Ministry of Health of Ukraine has blamed Ukrainians in carelessness. But the problem is whether this is really the case, as well as why the authorities did not take this factor into account.

The aim of the study is to examine the peculiarities of the formation and interpretation of public opinion about the pandemic and the state's policy to overcome it as a factor influencing this policy.

In choosing the theoretical basis of the study, we proceeded from a non-eclectic combination of neoinstitutionalism and historical-cultural approach. The specifics of the study also led to the use of such methods as sociological, comparative and so on. The main source base is the data of public opinion polls. But in research on a social phenomenon that poses a number of new challenges, the interpreting data becomes a problem.

Surveys show that Ukrainians have a "serious" attitude to the problems of pandemics and quarantine. However, the analyzed data allow us to hypothesize the difference between the understanding of pandemic threats by the elite of public authorities and the majority of ordinary citizens. If the authorities in assessing these threats are guided mainly by statistics of morbidity, mortality, the ordinary citizens demonstrate an understanding of a wider range of threats. They are concerned not only with health, but with specific problems, which affect on health, including the impact of pandemic and quarantine on their material well-being, the threat of job loss and, consequently, sources of income, isolation from communication with other citizens, problems of health care system development and prices of medical services, etc. At the same time, the critical attitude of citizens is due to the current state of functioning of state institutions, including institutions of economic policy, health care system, etc. The entire institutional complexes responsible for counteracting the consequences of the pandemic in various spheres show low efficiency. This lead to a high level of distrust towards policy in the field of counteracting and overcoming the pandemic.

Key words: pandemic, quarantine, sociological survey, public opinion, institute, trust, welfare.